

JĘZYKOZNAWSTWO

Marek Olejnik

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

IMIENNICTWO ŻYDÓW STAROSTWA GRABOWIECKIEGO XVII–XVIII WIEKU

Naming of Jews of Starosty of Grabowiec in XVII–XVIII century

ABSTRACT: In the article there are presented the most popular Jewish names selected from the municipal books of Grabowiec and files of city Grabowiec XVII and XVIII century. As a result of gathered materials it has been found that Jews adapted their names to the patterns existing on the area of residence. The formant *-ko* was especially popular. That formant was the most popular in Ukrainian antroponymy: *Heszko, Icko, Judko, Lewko*. To the most popular names used by Jews as *Icko* (17), *Lewko* (11), *Marko* (5), *Moszko* (4) the names of the origin of the Bible: *Dawid* (6), *Juda* (5), *Aron* (4), *Boruch* (3), Hebraic: *Jakub* (9), *Chaim* (5), *Maier* (4), Yiddish: *Leyba* (6), *Zusman* (3). can be added. Frequencies complement the variants of the specific names.

KEYWORDS: onomastics, names, Jews, Grabowiec, Polish-Ukrainian borderland

Celem artykułu jest ukazanie zasobu imion używanych przez ludność narodowości żydowskiej starostwa grabowieckiego¹ w XVII i XVIII wieku.

Kontakty Żydów z ziemią polskimi sięgają IX wieku. Początki stałego osadnictwa wiążą się z falami migracji z Czech i Niemiec, co miało związek z wyprawami krzyżowymi w XI wieku [Trzcíński 1991; 5]. Osadnictwo żydowskie na Lubelszczyźnie notowane jest znacznie później niż w innych regionach Polski. W takich miastach jak Lublin, Kazimierz, Chełm Żydzi mieszkali jeszcze przed

¹ Na temat nazwy miejscowej *Grobowiec* pisał Stefan Warchoń [Warchoń 1964; 65].

XVI wiekiem. [Trzcíński 1991; 7]. Od XVI wieku społeczność żydowska osiedlała się w nowozakładanych przez szlachtę miastach i miasteczkach prywatnych. Od 1539 roku Żydzi w Koronie podlegali prawnie właścicielom prywatnych miast i wsi. Licząc na szybki rozwój miasteczek, przyznawano Żydom przywileje. Ponieważ stanowili oni konkurencję gospodarczą dla mieszczan, samorządy próbowały wywalczyć przywileje zakazujące Żydom osiedlanie się w centrach miast (*privilegia de non tolerandis Judaeis*). Miało to miejsce m.in. w Lublinie, Krasnymstawie, Wąwolnicy czy Tarnogórze. W takich przypadkach Żydzi osiedlali się na przedmieściach ośrodków miejskich [Trzcíński 1991; 7].

Pierwsze wzmianki o Żydach grabowieckich pojawiają się 1570 r. [Horn 1975; 291]. Według Maurycego Horna w 1630 roku w Grabowcu zamieszkiwało 20 Żydów, skupionych w jednym domostwie [Horn 1959; 92]. Inaczej było w okolicznych miastach. Jak podaje autor, miasto to miało 10. krotnie mniej Żydów niż sąsiednie Tyszowce czy Horodło. Sytuacja narodowościowa Grabowca zmienia się na przełomie XVII i XVIII w. Miało to związek z położeniem na szlaku handlowym Bełż–Tyszowce–Krasnystaw–Lublin. Miasto się rozwijało, powiększało swe terytorium, szło za tym zwiększenie liczby mieszkańców i ludności napływowej, która przybywała na czas jarmarków, dotyczyło to również ludności żydowskiej.

Wiek XVIII to okres dynamicznego wzrostu ludności żydowskiej w stosunku do pozostałej liczby ludności miasta. Szacowana liczba Żydów w Grabowcu w latach 1765–1768 wynosiła – jak podaje Krystyna Wróbel-Lipowa – 384 przy ogólnej liczbie mieszkańców 1610² [Wróbel-Lipowa 1973; 190]. W XVIII wieku mieszkańcy narodowości żydowskiej zajmowali się zawodowo produkcją i zbytem trunków, handlem, posiadali własne kramnice lub dzierżawili je, pracowali również jako rzemieślnicy, utrzymywali ożywione kontakty z okolicznymi kupcami, o czym świadczą liczne zapisy w księgach miejskich i grodzkich [Wróbel-Lipowa 1973; 196]. W Grabowcu nie obowiązywał wyżej już wspomniany przywilej ‘*privilegia de non tolerandis Judaeis*’. Świadczą o tym zapisy w księgach miejskich Grabowca, wskazujące, że w odniesieniu do ludności żydowskiej używa się określeń typu „obywatele”, „mieszczanie” [KM6, k. 94]. Wiadomo jest jednak, że w owym czasie nie byli oni uważani za obywateli miasta. Jak podaje Krystyna Wróbel-Lipowa takie określenie prawdopodobnie nie oznaczało nic więcej niż mieszkańca miasta. Jak wynika ze źródeł, Żydzi z Grabowca i okolicznych miast takich jak Dubienka, Horodło czy Tyszowce korzystali z tych samych przywilejów, które mieli chrześcijanie, wykluczeni byli tylko z pełnienia funkcji w urzędach miejskich [Wróbel-Lipowa 1973; 199].

² Badaczka zwraca uwagę, że podane dane, ze względu na metodę obliczeń mogą odbiegać od rzeczywistych danych, jednak dają one wyobrażenie o przybliżonym stanie liczby mieszkańców. Autorka stosuje przelicznik 12 osób na jeden dom żydowski, taki przelicznik zaproponował M. Horn [Horn 1970].

Stan badań

Nazewnictwo Żydów Lubelszczyzny nie doczekało się do tej pory kompleksowego opracowania jest prezentowane wrywkowo m.in. w monografii autorstwa Marcina Kojdera [Kojder 2014]. Poza tym na dużą uwagę zasługują szczegółowe opracowania antroponimii Żydów Białegostoku i szerzej – Podlasia w pracach Zofii Abramowicz pt. *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich* [Abramowicz 2003] i Leonardy Dacewicz *Antroponimia Żydów Podlasia w XVI–XVIII wieku* [Dacewicz 2008].

W kulturze żydowskiej nadawaniu imion przywiązywano dużą wagę. Wpływ na system imiennicy Żydów miały narody, wśród których przyszło im żyć. Zdarzały się przekształcenia, będące wynikiem adaptacji do fonetycznego systemu słowiańskiego [Rembiszewska 2006; 58]. Bardzo często imiona żydowskie ulegały modyfikacjom pod wpływem miejscowych języków i gwar. Na taką sytuację zwraca uwagę również Leonarda Dacewicz [Dacewicz 2008; 42]. Z podobną sytuacją spotykamy się na pograniczu polsko-ukraińskim. Uwagę zwracają formy skrócone i liczne hipokorystyka charakterystyczne dla wschodniej słowiańszczyzny z sufiksem *-ko*, np. *Berko*, *Herszko*, *Icko*. Badacze antroponimii żydowskiej na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim zwracają uwagę na to, iż można podzielić imiona żydowskie na imiona biblijne, np. *Abraham*, *Abram*, *Salomon*, imiona niebiblijne, o etymologii hebrajskiej, np. *Bendet*, *Chaim*, *Gabriel*, imiona jidyszowe, np. *Hirsz*, *Lejb* [Dacewicz 2008; 43]. Żydzi badanego obszaru nadawali zgodnie z opisaną wyżej tradycją imiona z kręgu najbliższej rodziny.

Podstawą publikacji są materiały z Ksiąg grodzkich grabowieckich, Akt miasta Grabowca za okres 1600–1783, które są zdeponowane Archiwum Państwowym w Lublinie (zob. *Źródła*). Księgi grodzkie grabowieckie są na ogół w dobrym stanie, sporządzono je w języku łacińskim. Akta miasta Grabowca sporządzone są w języku polskim, dostępne również w wersji cyfrowej. Z badań wyłączono materiał nieczytelny, zapisany w skrócie i niezrozumiały.

SŁOWNIK IMION

Słownik zredagowano według następujących zasad:

1. Hasła ułożone są zgodnie z alfabetem.
2. W hasle słownikowym każde imię ma formę mianownika liczby pojedynczej.
3. Warianty graficzne oraz formy różniące się morfologicznie tworzą odrębne hasła.
4. Materiał źródłowy cytowany jest chronologicznie zgodnie z oryginalnym zapisem. Po cytacie podana jest data zapisu, oznaczenie dokumentu oraz strona.

5. Po cytowanym materiale historycznym następuje odwołanie do nazwy osobowej z innego opracowania z użyciem odsyłacza.
6. W cytowanych materiałach źródłowych imię będące przedmiotem analizy zapisane jest kursywą

ABRAHAM, *Abraham* Kielmanowicz; 1749; KP194; 465. Por. im. bibl. *Abraham* [IŻ 2002; 91, Dacewicz 2008; 105].

ABRAM, *Perfidus Abram de Teratin Judeus*; 1617; KZ54; 8, *Infideles Abram Moszkowicz*; 1689; KZ63; 668, *Infideles Abram Ickowicz*; 1698; KZ64; 745, *Abram Jozwowicz*; 1699; KZ65; 96, *Infidelis et Infidelum ... Abram Kaimowicz*; 1701; KZ65; 297, *Abram Ickowicz, ... Seniores Synagoga Zamosciensis*; 1742; KP194; 232, *Infidelis Abram Michlowicz Oppidanus*; 1759; KP195; 203. Por. im. bibl. *Abram* [Dacewicz 2008; 106 IŻ 2002; 91].

ARIEL, *Infideles ... Ariel Boruchowicz ... Synagoga Tarnogrodensis*; 1696; KZ64; 569. Por. im. bibl. hebr. *Ariel* [Grzenia 2004; 59].

ARON, *Infideles Aron Jozwowicz*; 1693; KZ64; 247, *Infideles Aron Majorowicz Judai Civitatis et Seniores Synagoga Tomaszowien.*; 1695; KZ64; 483, *Aron Moszkowicz*; 1699; KZ65; 99, *Infideles Aron Naftalowicz Seniores Synagoges Zamoscensis*; 1722; KP193; 493. Por. im. bibl. *Aaron, Aharon* [Dacewicz 2008; 108, IŻ 2002; 92].

BENDYT, *Infideles Bendyt Jozwowicz*; 1700; KZ65; 297. Por. im. hebr. *Bendet* [Dacewicz 2008; 109, IŻ 2002; 45].

BENIAMIN, *Infideles Benjamin Lewkowicz*; 1689; KZ63; 663, *Beniamyn Lewkowicz Zamoscensis*; 1691; KZ64; 94. Por. im. bibl. *Beniamin, Biniamin* [Dacewicz 2008; 110, IŻ 2002; 93].

BERKO, *Infidelis Berko Maierowicz Chełmensis*; 1691; KZ64; 94, *Berko Czyrykowicz*; 1765; KP195; 400, *Infidelis Berko Czyrykowicz*; 1766; KP195; 448. Por. im. *Berko* (bibl. *Baruch* lub *Ber*) [Dacewicz 2008; 110, IŻ 2002; 94].

BIENIA, *Bieniamin Lewkowicz*; 1693; KZ64; 272. Zob. BENIAMIN.

BORACH, *Infidelis Boruch Moszkowicz*; 1689; KZ63; 663, *Infidelis Boruch Moszkowicz.*; 1693; KZ64; 272, *Boruch Leybowicz (Synagoga Rubieszowien-sis)*; 1745; KP194; 335. Por. im. *Boruch* (: im. bibl. *Baruch*) [Dacewicz 2008; 112, IŻ 2002; 93].

CHAIA, *Infideles ...et Chaia Jozwowiczowa Conges. Oppidanus Lubomlenses*; 1697; KZ64; 664. Zob. SZAIA.

CHAIM, *Infideles ...Chaim Szymonowicz*; 1687; KZ63; 398, *Infideles... Chaim Szymonowicz Chełmen.*; 1687; KZ63; 442, *Infideles Chaim Jozwowicz*; 1687; KZ63; 398, *Chaim Irzowicz*; 1704; KZ65; 601, *Infideles... Chaim Moszkowicz oppidani Civitatis Zamość*; 1766; KP195; 463. Por. im. hebr. *Chaim* [Dacewicz 2008; 114, IŻ 2002; 95].

- DANIEL**, Infidelum *Daniel* Szlomowicz Synagoga Szczepieszynensis; 1696; KZ64; 571. Por. im. bibl. *Daniel* [Dacewicz 2008; 117, IŻ 2002; 47].
- DAWID**, Infidelum *Dawid* Jozefowicz,... *Dawid* Leyzorowicz...Synagoga Szczepieszynensis; 1696; KZ64; 571, Infidelum *Dawid* Leyzorowicz...Synagoga Szczepieszynensis; 1696; KZ64; 571, Infideles ...*Dawid* Jozefowicz Judeis Seniores Synagoga Szczepieszynen.; 1698; KZ64; 745, Infidelitis *Dawid* Sapsajowicz mercator et oppidanus Bałocerkiewiensis; 1755; KP195; 73, Infideles ...*David* Moszkowicz oppidani Civitatis Zamość; 1766; KP195; 463. Por. im. bibl. *Dawid* [Dacewicz 2008; 117; IŻ 2002; 96].
- ELID**, Infideles *Elid* Chaimowicz ...(Synagoga Rubieszowiensis); 1745; KP194; 335. Por. im. *Elid* (hebr. *Eljahu, Eliasz*) [Dacewicz 2008; 120].
- ENOCH**, Infidelis Enoch Dawidowicz; 1694; KZ64; 411. Por. im. bibl. *Enoch* [Abramowicz 2003; 109].
- GABRIEL**, Infidelis *Gabriel* Wolfowicz Oppidani WoysławiceneŃ.; 1779; KP196; 850. Por. im. hebr. *Gabriel* [Grzenia 2004; 131].
- GDAL**, Infideles *Gdal* Zelmanowicz ... Seniores Synagoges Zamoscensis; 1722; KP193; 493, Infidelis *Gdal* Telmanowicz; 1729; KP193; 367. Por. im. *Gdal* (: im. bibl. *Gdalia, Gedalia, Gedaliasz* [Abramowicz 1993; 400].
- HERSZKO**, Infideles ...*Herszko* Ratuszny; 1749; KP194; 465, Infidelis *Herszko* Zelman; 1773; KP196; 570. Por. im. *Herszko* (: jid. *Hirsch*) [Dacewicz 2008; 126, IŻ 2002; 100].
- HERZKO**, Infidelis *Herzko* Moszkowicz ...*Herzko* Lartor ...; 1764; KP195; 372. zob. HERSZKO.
- HESEL**, *Hesel* Jeruchomowicz Senior Synagoga Zamoscen; 1698; KZ64; 715. Por. im. *Hesel* (: bibl. *Jecheskiel, Ezechiel*) [Abramowicz 2003; 147], lub (: bibl. *Heszea, Jehoszua*) [Dacewicz 2008; 126].
- HESZKO**, Infidelis *Heszko* Moszkowicz; 1782; KP196; 921. zob. HERSZKO.
- HIRSZ**, Infideles ... *Hirsch* Moszkowicz Rubieszowien ... *Hirsch* Samsonowicz Beżen Chaim Szymonowicz Chełmen ...1687; KZ63; 442. Por. im. jid. *Hirsch* (: niem. *Hirsch* – ‘jeleń’) [Dacewicz 2008; 127], IŻ 2002; 100].
- ICEK**, Infidelis *Icek* arendator Siestrzevienę.; 1774; KP196; 629. zob. ICKO.
- ICK**, Infideles *Ick* Wolfowicz ... Synagoga Tarnogradensis; 1696; KZ64; 569. zob. ICKO.
- ICKO**, Infideles ... *Icko* Beniaminowicz Tarnogradensis; 1691; KZ64; 94, Infideles ... *Icko* Markowicz ...Synagoga Woyslawicensis; 1693; KZ64; 247, Infidelum *Icko* Szaiowicz, ... *Icko* Moszkowicz, ... *Icko* Lejbowicz, Judorum Seniorum Synagoga Tomaszovien; 1695; KZ64; 483, Infidelum *Icko* Szaiowicz, ... *Icko* Moszkowicz, ... *Icko* Lejbowicz, Judorum Seniorum Synagoga Tomaszovien; 1695; KZ64; 483, Infideles ... *Icko* Sznuyłowicz ... Synagoga Tarnogradensis; 1696; KZ64; 569, *Icko* Leybowicz; 1699; KZ65; 99, Infidelis *Icko* Leyzorowicz;

- 1697; KZ64; 664, Infideles *Icko* Leustewicz ...; 1702; KZ65; 424, Infideles *Icko* Jeleniowicz arendator; 1704; KZ65; 601, Infideles *Icko* Manuszowicz ...; 1749; KP194; 465, Infideles *Jcko* Szulimowicz ... oppidani Civitatis Zamość; 1766; KP195; 463, Infidelis *Icko* Zusiowicz Incola Grab.; 1777; KP196; 781, Infidelis *Icko* Zushmanowicz ...; 1765; KP195; 402, Infidelis *Jcko* Zushmanowicz; 1766; KP195; 461. Por. im. *Icko* (: bibl. *Ichak*) [Dacewicz 2008; 128, IŻ 2002; 101].
- IDZKO**, Infidelibus ... *Jdzko* Jakubowicz Incolis Chełmensis; 1778; KP196; 802. zob. ICKO.
- IRSZE**, Infidelis *Irsz* Moszkowicz Oppidanus WoŹstawicen; 1688; KZ63; 583, Infideles *Irsz* Samsonowicz ...; 1689; KZ63; 663, Infideles *Irsz* Jakubowicz ...; 1701; KZ65; 333, Infidelis *Irsz* Pietruszka; 1703; KZ65; 541. Por. im. *Irsz* (: jid. Hirsz) [Dacewicz 2002; 130]. Zob. HIRSZ.
- IRZ**, Infidelis *Irz* Zelikowicz; 1686; KZ63; 278, *Irz* Moszkowicz; 1686; KZ63; 290, Infideles ... *Irz* Moszkowicz; 1687; KZ63; 398, Infideles ... *Irz* Samsonowicz BeŹzenę ... *Irz* Moskowicz Rubieszowiensis ...; 1691; KZ64; 94, Infidelis *Irz* Abramowicz; 1721; KP193; 568. Zob. IRSZ.
- IZRAEL**, Infidelis *Israel* Jakubowicz ... oppidani Uhnów; 1669; KZ61; 206, Infidelis *Israel* Zelkowicz; 1694; KZ64; 362. Por. im. bibl. *Israel* [Dacewicz 2008; 131, IŻ 2002; 51].
- ISYJA**, Infidelis *Isyja* Oronowicz Incolo Oppidi. Grabowiec; 1697; KZ64; 639. Por. im. *Isaja* (: bibl. *Ichak*) [Dacewicz 2008; 131, Malec 1994; 19].
- JAKUB**, Perfidus *Jacobus* Łazarowicz Hypothecarius Judeus et Canis Hrubieszowien.; 1645; KZ57; 565, Infideles ... *Jakub* Henszuoiwicz Tarnogrodien.; 1687; KZ63; 442, Infideles ... *Jakub* Jenukowicz, ...; 1689; KZ63; 663, Infideles ... *Jakub* Szmuyłowicz; 1693; KZ64; 247, Infidelis *Jakub* Jeruchamowicz; 1693; KZ64; 272, Infidelum ... *Jakub* Leyzorowicz, ... Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571, Infideles ... *Jakub* Irszowicz, ... Judeis Seniores Synagoga Szczebrzeszynen; 1698; KZ64; 745, Infideles *Jacob* Becyar ... Seniores Synagoga Szczebrzeszynensis; 1731; KP193; 414, Infidelis *Jakub* Judkiewicz; 1779; KP196; 838. Por. im. hebr. *Jakub* [Dacewicz 2008; 132, Grzenia 2004; 165].
- JANKIEL**, Infideles *Jankiel* Izakowicz ... Synagoga Woyslawicensis; 1693; KZ64; 247. Por. im. *Jankiel* (: bibl. *Jacob*) [Dacewicz 2008; 133, IŻ 2002; 102].
- JANOS**, Infideles ... *Janos* Abramowicz, Judgi Seniores Synagoga Zamoscensis; 1693; KZ64; 272. Por. im. *Jan* [Grzenia 2004; 165, Malec 1994; 245,]. Zob. JONAS.
- JOEL**, Infidelis *Joel* Jakubowicz; 1689; KZ63; 668. Por. im. bibl. *Joel* [Dacewicz 2008; 136, IŻ 2002; 103].
- JONAS**, Infideles ... *Jonas* Abrahamowicz ...; 1689; KZ63; 663. Por. im. *Jonas* [Abramowicz 2003; 156, IŻ 2002; 53].

- JOSEF**, Infidelis *Josef* Szymonowicz Mercator et Oppidamus Zamoyscenę; 1753; KP194; 661. Por. im. bibl. *Josef* [IŻ 2002; 53].
- JOSEPH**, Infidelis ... *Joseph* Jakubowicz oppidani Uhnów; 1669; KZ61; 206. Por. im. bibl. *Josef*, niem. *Joseph* [Bubak 1993, Dacewicz 2008; 133].
- NOWEL**, Perfidus *Jowel* Abrahamowicz; 1628; KZ55; 447, Infideles ... *Iowel* Jakubowicz Betzen 1687; KZ63; 442, Infidelis *Jowel* Haskłowicz oppidanus Tyszowecenę; 1773; KP196; 582. Por. im. *Jowel* (bibl. *Joel*, *Joew*) [Dacewicz 2002; 138, IŻ 2002; 103].
- JOZEF**, Infideles *Jozef* Jakubowicz et Chaia Jozwowiczowa Conges Oppidanus Lubomlenses; 1697; KZ64; 664. Por. im. *Józef* [Grzenia 2004; 174].
- JUDA**, Infideles *Juda* Salamonowicz Senior...; 1686; KZ63; 378, Infideles ... *Juda* Moszkowicz ...; 1689; KZ63; 663, Infideles *Juda* Moszkowicz ...; 1690; KZ63; 737, Infidelis *Juda* Moszkowicz; 1693; KZ64; 272, Infideles ... *Juda* Boruchowicz, ... Judgi Seniores Synagoga Zamoscensis; 1693; KZ64; 272. Por. im. *Juda/Jude* (: bibl. *Jehuda*) [Abramowicz 2003; 157, Dacewicz 2008; 139, IŻ 2002; 103].
- JUDITHA**, Infidelis *Juditha* Zelmanowiczowa ...; 1718; KP193; 611. Por. im. hebr. *Judyta* [Grzenia 2004; 176].
- JUDKO**, Infidelis *Judko* Jozwowicz Oppidanus et Mercator Zamoyscensis; 1752; KP194; 606. Zob. JUDA.
- JUKIM**, Infideles ... *Jukim* Moszkowicz ... Synagoga Rubieszowiensis; 1745; KP194; 335. Por. im. *Jakim* (: bibl. Jehojakim) [Abramowicz 2003; 152], por. im. *Jakym* [Trijniak 2005; 412].
- JURI**, Infideles *Jurj* Ioelowicz ... Judgi Seniores Synagoga Zamoscensis; 1693; KZ64; 272. Por. im. *Jura* [Malec 1994; 252].
- JZEIA**, Infideles ... *Jzeia* Jozwowicz Seniores Synagoga Zamoyscenę; 1701; KZ65; 333. Zob. ISYJA.
- KOPEL**, Infidelis *Kopel* Moszkowicz Oppidaner et Mercator Zamoscenię; 1761; KP195; 299, Infidelis *Kopel* Moszkowicz Incola et Mercator Zamoscenię; 1767; KP195; 500. Por. im. *Kopel* (: bibl. *Jacob*) [Dacewicz 2008; 141, IŻ 2002; 54].
- KIELMAN**, Infideles ... *Kielman* Leyzorowicz ... Judeis Seniores Synagoga Szczebrzeszynen; 1698; KZ64; 745. Por. im. *Kielman* [IŻ 2002; 106].
- KISIEL**, Infidelibus *Kisiel* Zawłowicz ... Incolis Chełmensis; 1778; KP196; 802. Por. n. os. *Kisel* [Abramowicz 2003; 174, IŻ 2002; 106].
- LEJB**, *Leib* Markowicz; 1686; KZ63; 378. Por. im. jid. *Lejb* [Dacewicz 2008; 143, IŻ 2002; 107].
- LEMEL**, Infideles ... *Lemel* Dawidowicz, Judgi Seniores Synagoga Zamoscensis; 1693; KZ64; 272. Por. Im. *Lemel* (: jid. *Lejb*) [IŻ 2002; 55].
- LESB**, Infideles *Leyb* Leyzerowicz ...; 1693; KZ64; 247, *Leyb* Sabsaiow; 1699; KZ65; 100, Infideles ... *Leyb* Zyszkielewicz; 1749; KP194; 465. Zob. LEJB.

- LESER**, Infidelis *Leyser* Czyrykowicz; 1766; KP195; 450. Por. im. *Lejzer* (: bibl. *Eliezer*) [Dacewicz 2008; 145, IŻ 2002; 107].
- LEWKO**, Perfidi *Lewko* Jckowicz; 1634; KZ56; 239, Infidelis *Lewko* Ickowicz; 1686; KZ63; 290, Infideles *Lewko* Ickowicz Szczebrzeszynen ...; 1687; KZ63; 442, Infideles ... *Lewko* Aronowicz ...; 1689; KZ63; 663, Infideles ... *Lewko* Aronowicz; 1690; KZ63; 737, Infideles ... *Lewko* Ickowicz Szczebrzesinensis ...; 1691; KZ64; 94, Infidelum *Lewko* Ickowicz ... Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571, Infideles ... *Lewko* Mendlowicz, ... Judeis Seniores Synagoga Szczebrzeszynen; 1698; KZ64; 745, Infideles *Lewko* Szmuyłowicz, ... Seniores Synagoga Zamosciensis; 1742; KP194; 232, Infidelis *Lewko* Szmulowicz; 1746; KP194; 352, Infidelis *Lewko* Szmulowicz; 1750; KP194; 506. Por. im. *Lewko* (: bibl. *Lewi*) [Dacewicz 2008; 146; IŻ 2002; 108].
- LEYBA**, Perfidi ac Infidelis *Leyba*; 1657; KZ60; 188, Infidelis *Leyba* Szmuyłowicz Rabinus Tarnogrodene; 1749; KP194; 463, Infideles Szawel et *Leyba* Dobroszko; 1754; KP195; 10, Infidelis *Leyba* Matuszowicz Oppidanus Komoroviensis; 1760; KP195; 234, Infidelis ... *Leyba* Zrulowicz ...; 1764; KP195; 372, Infidelis *Leyba* Zrulowicz; 1782; KP196; 921. Zob. LEJB.
- LEYBUS**, Infidelum ... *Leybus* Jozefowicz ... Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571. Zob. LEJB.
- LIMAN**, Infidelium ... *Litman* Lewowicz ... Judorum Seniorum Synagoga Tomaszowien.; 1695; KZ64; 483. Por. n. os. *Litman* [Abramowicz 2003; 216, Dacewicz 2008; 147].
- ŁACHMAN**, Infidelum ... *Łachman* Chaimowicz ... Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571. Por. ap. *łachman* ‘stare zniszczone ubranie, zniszczony kawałek tkaniny; szmata, gałgan, łach’ [SJPD 2003 t. 2; 487].
- MACKO**, ... Infidelis *Macko* Zelmanowicz ...; 1718; KP193; 611. Por. im. *Macko* (: bibl. *Matatiasz*) [IŻ 2002; 56].
- MAIER**, Infideles *Maier* Irzesowicz; 1686; KZ63; 278, Infideles ... *Maier* Jozwowicz ...; 1687; KZ63; 398, Infideles *Maier* Jozwowicz Turobinen. ...; 1687; KZ63; 442, Infideles ... *Maier* Josephowicz Turobinensis ...; 1691; KZ64; 94. Por. im. *Mejer* (: hebr. *Meir*) [Dacewicz 2008; 150, IŻ 2002; 56].
- MAJORKO**, Infidelis *Majorko* Gierszonowicz Incola Rohatyne; 1769; KP195; 527. Zob. MAIER.
- MANUEL**, *Manuel* Samuylowicz; ; 1703; KZ65; 541. Por. im. *Manuel* [Grzenia 2004; 226].
- MARKO**, Infideles ... *Marko* Rubinowicz... Synagoga Woyslawicensis; 1693; KZ64; 247, Infideles ... *Marko* Gierszanowicz Judai Civitatis et Seniores Synagoga Tomaszowien.; 1695; KZ64; 483, Infidelis *Marko* Ickowicz; 1699; KZ65; 96, Infideles ... *Marko* Ickowicz; 1700; KZ65; 297, Infidelis *Marko* Szmuchlerz de Zamość; 1760; KP195; 224. Por. im. *Marko* [Trijniak 2005; 216].

- MENDEL**, Infideles ... *Mendel* Lewkowicz, ... Judeis Seniores Synagoga Szczepieszynen; 1698; KZ64; 745, Infidelis *Mendel* ...; 1759; KP195; 195. Por. im. hebr. *Mendel* [Dacewicz 2008; 151, IŻ 2002; 110].
- MENDLA**, Infidelis *Sendla* Moszkowiczowa olim ... Moszek Jozwowicz; 1738; KP194; 114. Por. n. os. *Sendler* [Abramowicz 2003; 290].
- MICHEL**, Infidelium ... *Michel* Giedzowicz, ... *Michel* Jozwowicz, ... Judorum Seniorum Synagoga Tomaszovien; 1695; KZ64; 483. Por. im. bibl. *Michael* [Dacewicz 2008; 152, IŻ 2002; 57].
- MOSZEK**, Infidelis olim ... *Moszek* Jozwowicz; 1738; KP194; 114, *Moszek* Jozwowicz; 1738; KP194; 114. Por. MOSZKO.
- MOSZKO**, Infideles ... *Moszek* Gdulowicz; 1686; KZ63; 378, Infidelium ... *Moszek* Jozefowicz, ... Judorum Seniorum Synagoga Tomaszovien; 1695; KZ64; 483, Infideles ... *Moszek* Ickowicz *Moszek* Jozwowicz.... Synagoga Tarnogrodensis; 1696; KZ64; 569, Infidelis *Moszek* Dawidowicz; 1718; KP193; 629. Por. im. *Moszek* (: bibl. *Mosze*) [Dacewicz 2008; 155, IŻ 2002; 111].
- NACHIM**, Infideles ... *Nachim* Berkowicz ... Seniores Synagoga Tarnogrodensis; 1696; KZ64; 569. Por. im. bibl. *Nachum* [IŻ 2002; 112].
- NOACH**, Infideles ... *Noach* Jakubowicz Lubomlen. ...; 1687; KZ63; 442. Por. im. *Noach* [IŻ 2002; 114].
- NOSAN**, Infideles ... *Nosan* Leustewicz Fratres; 1702; KZ65; 424. Por. im. hebr. *Natan* [IŻ 2002; 113].
- PELTA**, Infidelis et Infidelium *Pelta* Abramowicz ...; 1701; KZ65; 297. Por. n. os. *Peltowicz* [Abramowicz 2003; 260].
- PINKAS**, *Pinkas* Leybowicz; 1699; KZ65; 96. Por. im. bibl. *Pinchas*, *Pinkas* [Dacewicz 2008; 162, IŻ 2002; 59].
- RABIN**, *Rabin* Jakubowicz; 1699; KZ65; 96. Por. ap. *rabin* 'przełożony żydowskiej gminy wyznaniowej, znawca żydowskiego prawa religijnego' [SJPD t. 3; 865].
- RUBIN**, ... *Rubin* Hirurcg; 1764; KP195; 372. Por. im. bibl. *Reuben*, *Ruben* [Dacewicz 2008; 165, IŻ 2002; 59].
- SABSAJ**, Infidelium ... *Sabsaj* Lewkowicz, ... Judorum Seniorum Synagoga Tomaszovien; 1695; KZ64; 483. Por. im. bibl. *Szabsaj* [Dacewicz 2008; 169, IŻ 2002; 117].
- SAMSON**, Infideles ... *Samson* Chaimowicz, Synagoga Tarnogrodensis; 1696; KZ64; 569, Infidelis *Samson* Cyzykowicz; 1751; KP194; 550. Por. im. bibl. *Samson* [Dacewicz 2008; 166, IŻ 2002; 120].
- SAMUELIS**, Infidelis *Samuelis* Moszkowicz; 1689; KZ63; 668. Por. im. bibl. *Samuel* [Dacewicz 2008; 166, IŻ 2002; 119].
- SENDER**, Infidelis ... *Sender* Henzlowicz; 1765; KP195; 402. Por. n. os. *Sender* (: im. *Aleksander*) [Abramowicz 2003; 290, IŻ 2002; 116].

- SZACHNO**, Infidelis *Szachno* Jakubowicz Incola Zamoscienę.; 1734; KP193; 512. Por. im. bibl. *Szachno, Szachna* [Dacewicz 2008; 170, IŻ 2002; 60].
- SZAIA**, Infideles ...*Szaia* Lewkowicz ... Iudei Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571, Infideles *Szaia* Jozwowicz ...; 1700; KZ65; 297. Por. im. *Szaja* (: *Jeszaja, Jezajasz, Izajasz*) [Abramowicz 1993; 426, Dacewicz 2008; 170, IŻ 2002; 117].
- SZAWĘŁ**, Infideles *Szawel* et Leyba Dobroszko; 1754; KP195; 10. Por. im. *Szawel* (: bibl. *Saul, Szaul*) [Dacewicz 2008; 171, IŻ 2002; 118].
- SZLOMA**, Infideles ... *Szloma* Markowicz ... Judai Civitatis et Seniores Synagoga Tomaszowien.; 1695; KZ64; 483, Infidelis *Szloma* Moszkowicz oppidanus Zamoyscenę. Rabinum Chełmenę.; 1766; KP195; 448. Por. im. *Szloma* (: bibl. *Szłome, Salomon*) [Dacewicz 2008; 171; IŻ 2002; 119].
- SZMOL**, Infideles ... *Szmol* Lewkowicz, ... Judeis Seniores Synagoga Szczebrzeszynen; 1698; KZ64; 745, Infidelis *Szmol* Kaimowicz; 1736; KP194; 24. Zob. SZMUL.
- SZMUL**, Infidelis ... *Szmul* Moszkowicz; 1693; KZ64; 272, Infidelis *Szmul* Szmerłowicz Senior Synagoga Zamosciensis; 1744; KP194; 312. Por. im. *Szmul* (: bibl. *Szemuel, Samuel, Samuel*) [IŻ 2002; 119].
- SZMUYŁ**, Infideles *Szmuył* Azykiewicz Seniores Synagoga Szczebrzeszynensis; 1731; KP193; 414. Zob. SZMUYŁO.
- SZMUYŁO**, *Szmuyło* Abramowicz; 1702; KZ65; 424, Infidelis *Szmuyło* Smerłowicz ...; 1730; KP193; 371, Infidelis *Szmuyło* Berkowicz arendator Verbkowenę.; 1773; KP196; 551. Por. im. *Szmuyło* (: bibl. *Samuel, Samuel*) [IŻ 2002; 119].
- SZYMON**, Infidelibus ... *Szymon* Zawłowicz ... Incolis Chełmensibus; 1778; KP196; 802. Por. im. *Szymon* [Grzenia 2004; 302, IŻ 2002; 120].
- WOLF**, Infidelis *Wolf* Noskimowicz Oppidanus Rubieszowienę.; 1765; KP195; 400. Por. im. jid. *Wolf* [Dacewicz 2008; 177, IŻ 2002; 123].
- WOLFF**, Infidelis *Wolff* Laporowicz, ... Oppidami Woysławiczenę.; 1779; KP196; 850. Zob. WOLF.
- WULFF**, Infidelis *Wulff* Irszowicz; 1730; KP193; 371. Zob. WOLF.
- WULWZ**, Infideles ... *Wulwz* Leyzerowicz; 1749; KP194; 465. Zob. WOLF.
- ZELIK**, Infideles *Zelik* Kaidaszewicz ... Seniores Synagoga Zamoiscenę.; 1701; KZ65; 333. Por. im. *Zelik* (: jid. *Zelig*) [IŻ 2002; 125].
- ZELMAN**, Infideles *Zelman* Ierszowicz ... Iudei Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571, Infidelis *Zelman* Gierszonowicz; 1769; KP195; 527. Por. im. jid. *Zelman* [Dacewicz 2008; 178, IŻ 2002; 124].
- ZENKO**, Infideles ... *Zenko* Izaakowicz ...; 1687; KZ63; 398. Por. *Zenko* [Trijniak 2005; 138].
- ZUS**, Infidelis *Zus* Zuzmanowicz; 1764; KP195; 372. Por. im. *Zuś* (: im. jid. *Ziskind, Zyskind*) [IŻ 2002; 126].

ZUSMAN, Infidelum ... *Zusman* Leyzorowicz ... Synagoga Szczebrzeszynensis; 1696; KZ64; 571, Infideles ... *Zusman* Leyzorowicz Judeis Seniores Synagoga Szczebrzeszynen.; 1698; KZ64; 745, Infidelis *Zusman* Lejzerowicz Arendator et Tabernator... Hajowniki; 1783; KP196; 939. Por. im. jid. *Zusman* [Abramowicz 2003; 365, Dacewicz 2008; 179, IŻ 2002; 64].

Przywołany materiał pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków.

Żydzi różnili się od innych mieszkańców pogranicza polsko-ruskiego XVII i XVIII wieku zwyczajami, religią, a także specyfiką nazewnictwa osobowego, w tym imion. Cechą charakterystyczną dla imion żydowskich na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim było używanie regionalnych przyrostków. Społeczność żydowska dostosowywała swoje imiona do wzorców panujących na terytorium zamieszkania. Szczególnie popularny był formant *-ko*, który jest najpopularniejszy w antroponomii ukraińskiej [Czyżewski, Gala 1993; 131, Dacewicz 2008; 50, Kersta 1984; 76–77, Kojder 2014; 39]. Imiona z formantem *-ko* są licznie reprezentowane wśród analizowanych nazw osobowych: *Berko* (3), *Herszko* (2), *Herzko* (1), *Heszko* (1), *Icko* (17), *Judko* (1), *Lewko* (11), *Macko* (1), *Majorko* (1), *Marko* (5), *Moszko* (4), *Zenko* (1).

Zwraca uwagę fakt, że większość zapisów dotycząca Żydów pojawia się począwszy od lat 80. XVII wieku. Wcześniejsze zapisy w Księgach grodzkich i miejskich są sporadyczne. Przyczyną niższej frekwencji wspomnianych zapisów był kryzys gospodarczy, który przeżywała Rzeczpospolita w pierwszej połowie XVII wieku, a także najazdy tatarskie [Horn 1975; 191].

Przekształcenia fonetyczne imion Żydów badanego terenu wpływały na repertuar form. Należy do nich m.in.:

- redukcja głosek w nagłosie: *Hirsz* > *Irsz*;
- redukcja samogłosek wewnątrz imienia: *Samuel* > *Szmuyło*, *Szmuył*, *Szmul*, *Szmoł*;
- redukcja części wygłosowej oraz głosek wewnątrz imienia: *Gedalia* > *Gdal*, *Zusman* > *Zus*;
- wymiana samogłosek *u* : *o* *Szmul* : *Szmoł*;
- oboczność głosek typu pojedyncze: podwójne: *l* : *ll* *Wolf* > *Wolff*, *f* : *ff* *Wolf* > *Wolff*;
- wymiana spółgłosek *c* : *dz* lub *z* : *dz*, np. *Icchak* : *Idzko*, *Izaak* : *Idzko*, *ch* : *sz* *Chaia* : *Szaia*, *sz* : *s* *Szabsaj* : *Sabsaj*;
- wymiana samogłosek *u* : *i* *Nachum* : *Nachim*, *e* : *a* *Meier* : *Maier*.

Przedstawiony materiał daje wyobrażenie o popularności poszczególnych imion. Do wspomnianych wcześniej, powszechnie używanych form, z formantem *-ko*: *Icko* (17), *Lewko* (11), *Marko* (5), *Moszko* (4), można dodać imiona pochodzenia biblijnego: *Dawid* (6), *Juda* (5), *Aron* (4), *Boruch* (3), hebrajskiego: *Jakub* (9),

Chaim (5), *Maier* (4), jidyszowego: *Leyba* (6), *Zusman* (3). Należy wziąć pod uwagę, że frekwencje uzupełniają warianty poszczególnych imion.

Zapisany materiał, to przede wszystkim imiona męskie. Wynika to zapewne z roli kobiety, jaką pełniła w społeczności żydowskiej.

Imiona występowały najczęściej jako element składowy kompozycji nazewnictwa. Duży zasób imion kryją określenia dodatkowe, które będą przedmiotem oddzielnego opracowania.

Wykaz skrótów

Źródła

- KZ54 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1617–1623), syg. 35/10/0/1/54
KZ55 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1623–1630), syg. 35/10/0/1/55
KZ56 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1631–1639), syg. 35/10/0/1/56
KZ57 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1640–1646), syg. 35/10/0/1/57
KZ60 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1655–1662), syg. 35/10/0/1/60
KZ61 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1665–1675), syg. 35/10/0/1/61
KZ63 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1681–1690), syg. 35/10/0/1/63
KZ64 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1691–1698), syg. 35/10/0/1/64
KZ65 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga zapisów (1699–1708), syg. 35/10/0/1/65
KM6 – Akta miasta Grabowca, Księga radziecko-ławnicza (1740–1754), syg. 35/32/0/-/6
KM7 – Akta miasta Grabowca, Księga radziecko-ławnicza (1754–1764), syg. 35/32/0/-/7
KP193 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga plenipotencji (1681–1732), syg. 35/10/0/4/195
KP194 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga plenipotencji (1735–1753), syg. 35/10/0/4/195
KP195 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga plenipotencji (1754–1773), syg. 35/10/0/4/195
KP196 – Księgi grodzkie grabowieckie, Księga plenipotencji (1773–1783), syg. 35/10/0/4/196

Literatura

- Abramowicz 1993 – Z. Abramowicz, *Imiona chrześciane białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885–1985)*, Białystok.
- Abramowicz 2003 – Z. Abramowicz, *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich*, Białystok.
- Czyżewski, Gala 1993 – F. Czyżewski, S. Gala, *Zagadnienie pogranicza językowego na przykładzie nazwisk włodawskich*, [w:] *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwaraach mieszanych i przejściowych*, Rozprawy Sławistyczne t. 7, Lublin, s. 113–136.
- Dacewicz 2008 – L. Dacewicz, *Antroponimia Żydów Podlasia w XVI–XVIII wieku*, Białystok.
- Horn 1959 – M. Horn, *Zaludnienie województwa bełskiego w 1630 r.*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, t. 21, s. 67–97.

- Horn 1970 – M. Horn, *Zaludnienie miast ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVII w.*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, t. XXXI, s. 85–103.
- Horn 1975 – M. Horn, *Żydzi na Rusi Czerwonej w XVI i w pierwszej połowie XVII w.*, Warszawa.
- IŻ 2002 – *Imiona przez Żydów polskich używane*, red. L. Kośka, Kraków.
- Jaroszyński 1991 – W. Jaroszyński, *Siedem wieków Grabowca*, Lublin.
- Kersta 1984 – P.I. Керста, *Українська антропонімія XVI ст. – чоловічі іменування*, Київ.
- Kojder 2014 – M. Kojder, *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*, Lublin.
- Malec 1994 – M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków.
- Rembiszewska 2006 – D.K. Rembiszewska, *Nazwy osobowe Żydów z Wysokiego Mazowieckiego w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Studia Łomżyńskie”, pod red. M. Grantowskiego, t. XVII, s. 51–62.
- SJPD – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. Stanisława Dubisza, Warszawa.
- Szuchta 2015 – R. Szuchta, *1000 lat historii Żydów polskich: podróż przez wieki*, Warszawa.
- Trijniak 2005 – І.І. Трійняк, *Словник українських імен*, Київ.
- Trzeciński 1991 – A. Trzeciński, *Śladami zabytków kultury żydowskiej na Lubelszczyźnie*, Lublin.
- Warchoń 1964 – S. Warchoń, *Nazwy miast Lubelszczyzny*, Lublin.
- Wróbel-Lipowa 1973 – K. Wróbel-Lipowa, *Próba szacunku ludności Dubienki, Grabowca, Horodła i Tyszowiec oraz stratyfikacji zawodowej w drugiej połowie XVIII w.*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne 28, Lublin, s. 181–203.

Pozostałe skróty

- ap. – apelatyw
bibl. – biblijny
im. – imię
jid. – jidiszowy
n. os. – nazwa osobowa
por. – porównaj
zob. – zobacz